

УДК 378-057.875:37.091

Л. С. Неїжпапа

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У
СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ УНІВЕРСИТЕТУ**

Сучасна система вищої освіти зазнає радикальних змін і отримує соціальне замовлення на спеціалістів нового профілю, серед яких – професія соціального педагога, яка претендує на загальне визнання та здобуття професійного статусу. Поступово формується новий тип спеціаліста, націлений на високий професіоналізм та ділову активність. Професійна підготовка соціального педагога на сьогодні є однією з актуальних проблем, яка досліджується на тлі підвищеної уваги науковців до питань формування фахівця нової генерації в системі неперервної освіти – освіти протягом усього життя. Важливе місце в цій системі посідає процес професійного самовизначення майбутніх фахівців, зокрема майбутніх соціальних педагогів.

Дослідники проблем виховання студентської молоді зазначають, що вузівська система освіти повинна бути націлена на розвиток тих якостей та характеристик особистості, які допомагають її самовизначенню. Відповідно, навчати студента як майбутнього фахівця самовизначатись, формувати потребу в самовизначенні є одним із завдань професійної підготовки.

У працях з проблеми нашого дослідження зазначається, що зміст професійного самовизначення на етапі професійного навчання детермінується орієнтуванням у вимогах майбутньої професії, формуванням відношення суб'єкта до себе як до представника певної професії (Ю. Поварьонков), уточненням особистісних сенсів майбутньої професійної діяльності, формуванням суб'єктивної моделі професіонала (А. Маркова).

Проаналізувавши ряд трактувань поняття професійного самовизначення майбутніх фахівців, ми розуміємо професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів як цілеспрямований процес вступу особистості в сферу майбутньої професійної діяльності через її включення в навчальну, виробничо-практичну і позанавчальну діяльність на основі самоаналізу, самопізнання та співставлення своїх можливостей з вимогами професії, результатом якого є усвідомлення себе як майбутнього професіонала.

Розвиток професійного самовизначення особистості проходить на основі її включення в певний вид діяльності. Для студентів основним видом діяльності є навчально-пізнавальна. Виходячи із цього, ми припускаємо, що якісні особливості професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів повинні бути пов'язані з особливостями

навчально-виховного процесу, що здійснює домінуючий вплив на розвиток особистості в цілому й на формування її професійного самовизначення як майбутнього фахівця зокрема.

Для перевірки вище зазначеного припущення та для педагогічного забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів в системі навчально-виховної роботи університету слід враховувати стан сформованості показників професійного самовизначення у майбутніх соціальних педагогів, на виявлення якого й був спрямований спеціально організований констатувальний експеримент. У своєму дослідженні ми пропонуємо такі критерії професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів: інформаційний, ціннісно-мотиваційний, емоційний, морально-вольовий, плануючий. Даних критеріїв ми визначили показники. Для полегшення сприйняття ми подали визначену нами сукупність критеріїв та показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів у таблиці 1.

Таблиця 1.

Критерії та показники професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів

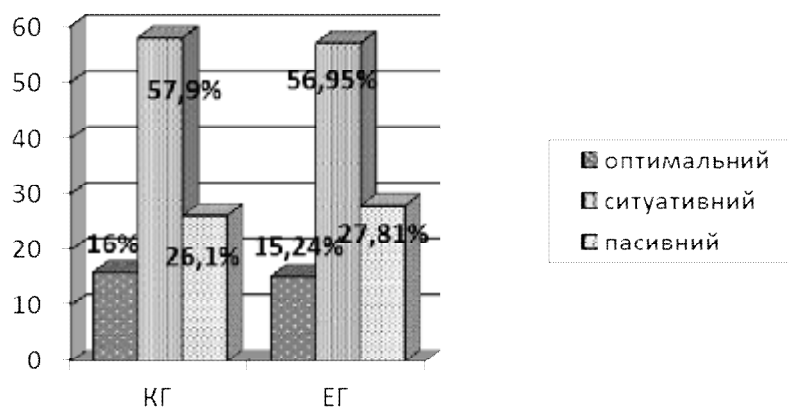
№	Критерії	Показники
1.	Інформаційний	Знання про 1. майбутню професійну діяльність; 2. вимоги до особистості соціального педагога; 3. професійне самовизначення.
2.	Ціннісно-мотиваційний	1. Наявність мотивації вибору даної професії 2. Інтерес до професійно орієнтованих дисциплін 3. Узгодження особистісних і професійних цінностей
3.	Плануючий	1. Наявність професійних намірів і планів 2. Визначення професійної мети, етапів її досягнення 3. Бачення резервних та альтернативних варіантів професійного зростання
4.	Емоційний	1. Задоволеність від здійсненого професійного вибору 2. Емоційне ставлення до обраної спеціальності 3. Ступінь задоволеності професійною підготовкою
5.	Морально-вольовий	1. Здатність до професійного зростання 2. Активність особистості в реалізації власної позиції 3. Прагнення до саморозвитку та самоосвіти

Визначення критеріїв і показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів дозволило нам запропонувати рівневу оцінку результатів. Для проведення експериментальної роботи, нами

запропоновано таке звучання рівнів сформованості показників професійного самовизначення: пасивний, ситуативний, активний. Виділення таких рівнів пов'язано з тим, що нас в першу чергу цікавило не кінцевий результат, а процес розвитку професійного самовизначення першокурсників, ми намагалися у звучанні рівнів відобразити особистісні і професійні зміни, які відбуваються у студента.

Аналізуючи проблему професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів на етапі констатувального експерименту ми здійснили педагогічну оцінку рівня сформованості показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів. Педагогічна оцінка полягала в застосуванні комплексу діагностичних методів і технік з метою виявлення рівнів сформованості показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів. До різних форм педагогічного оцінювання було залучено 200 студентів I курсу. Авторська програма педагогічного оцінювання передбачала застосування як відомих методик (в адаптованому варіанті) так і розробку нами тестових методик. Педагогічне оцінювання здійснювалось поетапно, відповідно до визначених критеріїв і показників. Використаний діагностичний матеріал, було адаптовано до характеристик рівнів сформованості показників професійного самовизначення у майбутніх соціальних педагогів (пасивного, ситуативного, оптимального).

В ході констатувального експерименту нами було здійснено аналіз результатів педагогічного оцінювання рівня сформованості показників професійного самовизначення у майбутніх соціальних педагогів за п'ятьма критеріями. Дані, отримані в результаті застосування комплексу діагностичних методик подано нами у вигляді діаграми на рис. 1.

Рис. 1. Рівень сформованості показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів

Аналіз даних, поданих у таблиці 1 дозволив засвідчити ситуативний рівень професійного самовизначення у значної частини

опитаних респондентів (КГ – 57,9% і ЕГ – 56,95%). На пасивному рівні показники варіюють в межах 26,1% – 27,81%. Оптимальний рівень продемонстрували КГ – 16%, ЕГ – 15,24%.

Таким чином, після проведення констатувального експерименту ми з'ясували, що існує потреба внесення коректив у навчально-виховний процес з метою підвищення рівня професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів в системі навчально-виховної роботи університету за п'ятьма критеріями: інформаційним, ціннісно-мотиваційним, плануючим, емоційним, морально-вольовим.

Здійснений нами аналіз професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів дозволив спроектувати подальшу експериментальну роботу та визначити умови забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів в системі навчально-виховної роботи університету.

Метою педагогічного забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів є створення сприятливих психолого-педагогічних умов для ефективного засвоєння професійних норм і цінностей у процесі професійного самовизначення, побудови проекту професійного життєвого шляху. Це передбачає сприяння актуалізації процесів і механізмів професійного самовизначення студентів і збагачення їхніх знань, умінь і навичок у виборі життєвого і професійного шляху.

Виходячи із мети та проаналізованих нами досліджень, ми можемо визначити комплекс навчальних і соціально-виховних завдань, які дозволяють забезпечити досягнення мети професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів: створення сприятливих умов задля забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів, визначення шляхів самореалізації особистості в умовах ринкових відносин; допомога особистості студента у вирішенні актуальних питань професійного самовизначення і соціалізації; прогнозування професійної успішності майбутньої трудової діяльності; сприяння безперервному росту професійно-важливих характеристик особистості як найважливішої умови її задоволеністю працею і власним соціальним статусом, реалізації індивідуального потенціалу, самоствердження і самовдосконалення в умовах професійного навчання.

Враховуючи специфіку професійного самовизначення студентів, ми сформулювали перелік організаційних умов, що сприяють забезпеченню професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів у системі навчально-виховної роботи університету. Ми вважаємо за доцільне забезпечити такі умови:

- оновлення та модернізація змісту фахових курсів;
- оптимізація вибору баз безвідривної практики та оновлення її форм;

- використання форм і методів активного моделювання професійної діяльності соціального педагога;
- спрямування діяльності кураторів I курсу на оптимізацію процесу професійного самовизначення студентів;
- використання інформаційних освітніх технологій у роботі зі студентами на початковому етапі навчання,
- залучення першокурсників до волонтерської діяльності.

Реалізація кожної з цих умов вимагає тривалої, узгодженої роботи викладача та студента як основних учасників навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Організація навчання, тобто зовнішні умови, опосередковано впливають на професійне самовизначення студентів, яке є глибоко індивідуальним і не може бути негайним наслідком ізольованого використання навіть дуже ефективних засобів, наприклад дидактичних ігор чи інших активних методів навчання. Адже умови – це те, на тлі чого відбувається навчальна діяльність, і те, що перебуває нібито поза її межами. Справді, предмети і явища, що створюють умови, фактично є зовнішніми обставинами. Проте для студентів вони не є нейтральними. Умови інтегруються в структуру навчальної діяльності через ту сукупність емоцій і психічних станів, які вони породжують.

У системі освіти вищих навчальних закладів домінуючим є навчальний процес, який здійснюється в аудиторний та позааудиторний час. Відповідно й професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів реалізується в аудиторних і позааудиторній формах навчальної діяльності. Педагогічне забезпечення професійного самовизначення першокурсників спеціальності „Соціальна педагогіка” включає такі форми роботи:

1. Індивідуальні консультації студентів з питань професійного самовизначення та результатів діагностики.
2. Аудиторна робота: оновлення тем лекційних, практичних та самостійних форм робіт навчальних курсів „Вступ до спеціальності”, „Людина в сучасному соціумі”, відео лекторії, інтегровані заняття із застосуванням профорієнтаційних ігор, конференції.
3. Безвідривна профорієнтаційна практика (розширення баз практики та чітке визначення завдань для практики).
4. Тематичні кураторські години для забезпечення професійного самовизначення першокурсників.
5. Інтернет-стенд „Поради першокурснику”.
6. Творчі зустрічі з викладачами-випускниками даного навчального закладу, з найбільш успішними представниками їхньої майбутньої професії, з представниками громадських організацій, з студентами старших курсів.
7. Майстер-класи з досвідченими спеціалістами соціальної сфери.

8. Свято „День працівника соціальної сфери”.
9. Інтелектуальні ігри по історії й специфіці професії.
10. Конкурс-презентація „Знайомтесь, першокурсники!”.
11. Волонтерська діяльність.

Використання названих форм у навчально-виховному процесі університетів сприяє розширенню знань майбутніх соціальних педагогів з питань професійного самовизначення майбутніх фахівців; підвищенню мотивації до здійснення професійного вибору, розвитку особистісних якостей та умінь, які забезпечують успішність процесу професійного самовизначення; формуванню вмінь самореалізації, самооцінки та самовдосконалення при плануванні професійного розвитку. Визначенні умови та форми роботи по забезпеченню професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів в наших подальших дослідженнях стають підґрунтям для створення алгоритму навчально-виховної діяльності майбутніх соціальних педагогів.

Неїжпапа Л. С. Деякі аспекти забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів у системі навчально-виховної роботи університету

У даній статті визначено поняття „професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів”, сформульовано критерії, показники та рівні професійного самовизначення. Проаналізовано рівень сформованості показників професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів. Узагальнено мету, завдання, умови та форми педагогічного забезпечення професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів, критерії та показники професійного самовизначення, педагогічне забезпечення професійного самовизначення.

Неижапа Л. С. Некоторые аспекты обеспечения профессионального самоопределения будущих социальных педагогов в системе учебно-воспитательной работы университета

В данной статье определено понятие „профессиональное самоопределение будущих социальных педагогов”, сформулированы критерии, показатели и уровни профессионального самоопределения. Проанализирован уровень показателей профессионального самоопределения будущих социальных педагогов. Обобщенно цель, задание, условия и формы педагогического обеспечения профессионального самоопределения будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение будущих социальных педагогов, критерии и показатели профессионального самоопределения, педагогическое обеспечение профессионального самоопределения.

Neihpara L. Providing of Professional Self-determination of Future Social teachers in System Educational-educate Works of University

A concept „professional self-determination of future social teachers” is certain in this article, criteria, indexes and levels of professional self-determination, are set forth. The level of formed of indexes of professional self-determination of future social teachers is analysed. Generalized aim, task, terms and forms of the pedagogical providing of professional self-determination of future social teachers.

Keywords: professional self-determination of future social teachers, criteria and indexes of professional self-determination, pedagogical providing of professional self-determination.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.
Прийнято до друку 29.03.2013 р.
Рецензент – к. п. н., доц. Т. С. Гаміна

УДК 378.37

Т. П. Спіріна

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Процеси глобалізації, інформатизації, демократизації, гуманізації, становлення ринкових відносин є чинниками глибокого оновлення змісту та структури діяльності всіх соціальних інституцій, у тому числі й навчальних закладів. Проблема виховання відповідальної, талановитої особистості, яка спроможна реалізувати власні життєві цінності, набуває важливого значення в системі професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає європейському стандарту професійної підготовки.

Проблема професійної підготовки соціальних працівників знайшла своє відображення в наукових положеннях теорії: соціальної педагогіки (І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, І. Липський, А. Мудрик, А. Рижанова); соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в різних соціумах (О. Безпалько, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, Ю. Поліщук, С. Савченко). Питанням професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери присвячено праці вітчизняних учених Р. Вайноли, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.

Система підготовки фахівців соціальної сфери будується на принципах неперервної професійної освіти: гуманізації, гуманітаризації,